

Stein Jøran Løite Stormo
Kandidatnummer: 10043

MGLU3511
6. semester

Framveksten av velferdsstaten Norge

Likheter og ulikheter i utvalgte lærebøker

Bacheloroppgave i Grunnskolelærerutdanning 5.-10. trinn
Veileder: Roar Madsen

Mai 2021

Sammendrag

I dette arbeidet har tre utvalgte lærebøker blitt analysert, og sammenlignet. Dette har blitt gjort med utgangspunkt i en problemstilling som er delt inn i to deler. I den første delen ble det analysert hvilke likheter og ulikheter det er i framstillingen av framveksten av velferdsstaten. I den andre delen av problemstillingen ble samfunnsbildene som lærebøkene er med på å skape vurdert. Lærebøkene som har blitt brukt ble utgitt i forskjellige tidsperioder, og det har derfor blitt valgt å gjennomføre et punktstudium. Empirien består av lærebøkene «Kosmos 10» (Nomedal & Bråthen, 2019), «Undervegs samfunnsfag for ungdomstrinnet» (Skjønberg, 1999), og «Historie 3, inn i atomalderen» (Sveen & Aastad 1989). Selve analysen er en kvalitativ innholdsanalyse (Johannesen, A., et al. 2016, s. 97), hvor bruken av representasjoner og framstillinger i de utvalgte lærebøkene har blitt vurdert.

Resultatene i analysen var flere, men de viktigste likhetene var at de utvalgte lærebøkene er innholdsmessig like. Det vil si at lærebøkene for det meste har valgt å både vektlegge, og nedprioritere de samme hendelsene i sine framstillinger av velferdsstatens framvekst.

Ulikhetene i lærebøkene er mange, men hovedsakelig er det en forskjell i ytringene som er brukt i beskrivelsene av de ulike hendelsene. Det er framstilt enn større enighet på tvers av de politiske partiene i «Kosmos 10», mens det i de to andre lærebøkene er beskrevet en uenighet mellom de politiske partiene. I tillegg er det en mer tydelig kronologisk periodisering i «Kosmos 10» enn hos de to andre lærebøkene.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	0
Innledning.....	2
Referanselitteratur	4
Veiene til velferdsstaten, Norsk sosialpolitikk 1920 – 75.....	4
Norsk historie 1914 - 2000	5
Grunnbok i Norges historie fra vikingtid til våre dager	6
Den lange oppturen.....	6
Autoriserte samfunnsbilder	7
En kvalitativ innholdsanalyse av 3 lærebøker	8
Empiri og analyse	10
Velferdsstatens startpunkt.....	10
Hvilke trygdereformer ble vedtatt i Norge?.....	12
Hvordan blir framveksten av velferdsstaten kontekstualisert?	14
Konklusjon	18
Kilder.....	20

Innledning

Problemstillingen for denne oppgaven er «*Hvilke ulikheter og likheter er det i framstillingen av framveksten av velferdsstaten i tre utvalgte lærebøker, og hvilke samfunnsbilder er disse framstillingene med på å skape?*» Tematikken i dette arbeidet er altså framveksten av velferdsstaten. Seip definerer en velferdsstat kort slik; «et samfunn der borgernes velferd var et offentlig ansvar, og staten spilte en stor rolle i organiseringen» (Seip, 1994, s. 15). I dette arbeidet er det nødvendig med en avgrensning i tid. Framveksten av velferdsstaten har røtter helt tilbake til den store arbeiderkommisjonen i 1885, men siden lærebøkene bruker fellesprogrammet av 1945 som startpunkt for denne perioden, vil perioden 1945 – 1980 være fremhevet i denne oppgaven. Hovedfokuset i dette arbeidet er trygdereformene som det offentlige fikk ansvar for i denne perioden, og dermed ikke de andre sidene med framveksten av velferdsstaten i Norge.

Først i denne oppgaven blir det foretatt en gjennomgang av ulike referanselitteratur om hva framveksten av velferdsstaten omhandler, og hvordan disse prosessene best kan forstås. Deretter vil valget av metode bli begrunnet, og vurdert i et eget metodekapittel. Til slutt utføres det en analyse av de utvalgte lærebøkene. Gjennomføringen av analysen vil foregå ved bruk av ulike underdimensjoner, som blir skildret, beskrevet og analysert. Disse underdimensjonene er; når framveksten av velferdsstaten startet, hvilke reformer ble vedtatt i Norge, og i hvilken kontekst blir framveksten av velferdsstaten presentert.

Analysen og sammenligningene vil bli gjennomført med utvalgt faglitteratur om utviklingen av den norske velferdsstaten som grunnlag, blant annet litteratur av Anne-Lise Seip og Berge Furre. Dette arbeidet er altså en kvalitativ sammenlignende dokumentanalyse av hvilke samfunnsbilder de utvalgte lærebøkene er med på å gi basert på underdimensjonene som er nevnt. I tillegg er det en vurdering av sammenhengen mellom faglitteraturens presentasjon av tematikken, og framstillingen i de utvalgte lærebøkene. Samfunnsbildene i læreboken er de sosiale representasjonene som blir brukt for å forklare de historiske fenomenene til leserne av boken (Børhaug & Christophersen, 2012, s. 19).

Det empiriske utgangspunktet for studiet er tre forskjellige lærebøker. Den første læreboken er «Kosmos 10» (Nomedal & Bråthen, 2019), som er en av lærebøkene som er i bruk av 10. trinn i dag. Den andre læreboka er «Undervegs samfunnsfag for ungdomstrinnet, Historie 10» (Skjønberg, 1999). Den siste læreboka er «Historie 3 inn i atomalderen» (Sveen & Aastad,

1989). Dette er altså et punktstudium hvor likheter og ulikheter mellom de utvalgte lærebøkene skal bli analysert.

Referanselitteratur

I løpet av denne oppgaven vil relevant litteratur om framveksten av velferdsstaten bli brukt i analysedelen, i tillegg vil litteratur om hvordan man gjennomfører en analyse bli presentert. Referanselitteraturen vil bli presentert i dette kapittelet. Fokuset for arbeidet vil være hvilke trygdereformer som ble tilgjengelig gjennom denne perioden, og hvordan disse reformene kom til Norge.

Siden de utvalgte lærebøkene bruker fellesprogrammet som et startpunkt for denne perioden er den første kilden som blir presentert «Arbeid for alle. De politiske partienes felles program». Etter andre verdenskrig kom det et fellesprogram for hvordan man skulle gjenoppbygge den norske stat, og dette er for mange starten på velferdsstaten sin fremvekst i Norge. Med dette fellesprogrammet er det mulig å tolke at det var en vilje til å gjenoppbygge landet gjennom et samarbeid på tvers av de politiske partiene. Det var et ønske om å etablere en god norsk økonomi, samt gjenoppbygge kulturen og samfunnet etter en lang periode med undertrykkelse av det norske folk (Norgeshistorie, 1945).

Veiene til velferdsstaten, Norsk sosialpolitikk 1920 – 75

I innledningen ble Seip sin definisjon av en velferdsstat gitt. Denne definisjonen skal i analysen bli sammenlignet med hvordan lærebøkene beskriver velferdsstatens framvekst. Det er også viktig å poengtere at ingen velferdsstater er like, og at det er ulike skiller mellom de ulike velferdsstatene (Seip, 1994, s. 15). I Norge er verdier som frihet, og demokrati inkludert i definisjonen av velferdsstaten. Velferdsstater blir ofte karakterisert i 3 grupper; den liberale, den konservative, og den sosialdemokratiske.

Det neste som er relevant for problemstillingen i dette arbeidet er Seip sin skildring av veiene til den skandinaviske trygdemodellen. Det blir beskrevet at etter 1. verdenskrig var det store sosialforsikringsystemet klart for å bli ferdigstilt. Dette systemet ble påbegynt av arbeiderkommisjonen i 1885, og nå ønsket man å få avsluttet dette (Seip, 1994, s. 146). Flere ulykkesforsikringer og sykeforsikringer var vedtatt, men det var et ønske om å utvide forsikringsystemet. I tillegg var det store forskjeller mellom de ulike kommunene i Norge (Seip, 1994, s. 146). I mellomkrigstiden var det et ønske om at trygdene skulle bli utvidet til å omfatte alle borgerne, trygdene skulle bli universelle når økonomien tillot det. Seip beskriver at man etter andre verdenskrig utviklet et felleskap på grunn av den felles innsatsen under

andre verdenskrig. Dette medførte at folk over partienes grenser valgte å lage et fellesprogram (Seip, 1994, s. 143).

Seip beskriver 3 «løft» som var med på å bære frem den skandinaviske trygdmodellen i Norge. Det første løftet handler om sosiallovkomiteen, som hadde to hovedoppgaver. Disse var at lovverk skulle bli samordnet og forenklet, og at trygd og omsorg skulle bli utvidet (Seip, 1994, s. 150). Det andre løftet var folketrygdemeldingen av 1948, og her ble det trukket frem to hovedmål, hvor det ene var å skape et ensartet system, og det andre å skape et heldekkende system (Seip, 1994, s. 152). Det tredje løftet var folketrygden av 1967, som var et universelt sikkerhetsnett, og skulle sikre alle borgerne fra alle sentrale risikoområder. Finansieringen av alle ulike risikoområder ble gjort under ett, og dermed var det siste store løftet gjort (Seip, 1994, s. 161). I analysen blir framstillingen av framveksten av velferdsstaten i lærebøkene analysert og sammenlignet med faglitteraturens framstilling.

Norsk historie 1914 - 2000

Videre vil historikeren Berge Furre, og boken hans «Norsk historie 1914 – 2000» være relevant for oppgaven. Furre beskriver at framveksten av velferdsstaten startet før fellesprogrammet som kom etter andre verdenskrig. Furre referer til Anne-Lise Seip og hennes skildring av at velferdsstatens utspring kom i mellomkrigstiden (Furre, 2000, s. 85). Furre vurderer at velstanden i Norge skulle øke gjennom å øke den generelle produksjonen i landet. Gjennom denne produksjonsøkningen skulle det være større midler å dele på den norske befolkningen (Furre, 2000, s.85-87). Forståelsen av at større økonomiske midler gir bedre muligheter for trygder til borgerne, er mye brukt i lærebøkene, og vil dermed være en viktig del av analysen.

Selv om Furre presiserer at framveksten av velferdsstaten ikke startet med fellesprogrammet, så er det en viktig hendelse i velferdsstatens framvekst. For Furre er nøkkelordet for fellesprogrammet samarbeid over gamle skillelinjer, og med det kom ønsket om å gjenoppbygge Norge. I dette programmet var det flere mål om hvordan samfunnet skulle normaliseres, politisk, men også økonomisk (Furre, 2000, s. 124). Videre skildrer Furre de ulike utfordringer som kom i løpet av framveksten av velferdsstaten Norge. Selv om at landets økonomi vokste raskt, var det fortsatt dyrt å innføre alle velferdsordningene (Furre, 2000, s. 199). Disse trygdekostnadene var noe som kom gradvis, og som til slutt ble akseptert av alle partiene gjennom universalitetsprinsippet. Universalprinsippet handler om at alle har rett til

folketrygd. Flere trengte trygder enn hva prognosene varslet, og samfunnets helseutgifter økte derfor utover sekstitallet (Furre, 2000, s. 198-199).

Grunnbok i Norges historie fra vikingtid til våre dager

Den neste litteraturkilden som er med for å besvare problemstillingen er «Grunnbok i Norges historie fra vikingtid til våre dager». Her tidfester Helle m.fl. de første stegene mot en velferdsstat med den store arbeiderkommisjonen i 1885. Her ble det beskrevet et «sikkerhetsnett» som skulle forsørge de som ikke kunne forsørge seg selv (Helle, Dyrvik, Hovland, Grønlie, 2013, s. 258). Videre utover denne perioden ble ulike trygder som skulle hjelpe befolkningen etablert. Forfatterne beskriver også her etterkrigstiden som den viktigste delen av framveksten av velferdsstaten. For å kunne utbygge velferdsstaten er man avhengig av en økonomisk vekst, dermed skjer utbyggingen av velferdsstaten parallelt med den økonomiske veksten i samfunnet. I denne perioden opplevde Norge oppgang som gav en større inntektsutjevning blant borgerne (Helle et al. 2013, s. 344-353).

Det neste som blir beskrevet i denne boka er hvilken rolle kommunene hadde i denne utviklingen. Kommunene fikk ofte en hjelpefunksjon for staten. Dette var ofte en realitet for kommunene slik at de ulike nasjonale tjenestene fra staten fikk den nødvendige lokalspredningen, og tilpasning til de ulike distriktene i landet. Likevel tolket forfatterne at kommunene ofte hadde en pionerrolle i utviklingen av velferdsstaten. Både på grunn av at kommunene har brukt egne midler for å gjennomføre tiltak, men også gjennom å initiere trygder på kommunalt nivå før staten gjorde trygdene nasjonale (Helle et al. 2013, s. 354). Dette er viktig for analysen på grunn av at framstillingen av kommunens rolle i lærebøkene skal bli diskutert.

Den lange oppturen

I boken «Den lange oppturen» blir Norges etterkrigshistorie skildret. Dette er relevant for problemstillingen da forfatteren av boken, Olstad, beskriver ulike sider av velferdsstaten. Han referer til Seip om at det var mange ulike veier til velferdsstaten, men tolker det slik at velferdsstaten er mer direkte knyttet til etterkrigstiden (Olstad, 2017, s. 64). Olstad beskriver at i arbeiderpartiets regjeringstid etter krigen ble velferdsstaten bygd opp. Dette skjedde gjennom at man fikk ulike velferdsordninger, blant annet barnetrygd fra 1946, og universal alderstrygd fra 1957. På grunn av dette økte utgiftene for staten, og mangelen på finansiering

medførte at det ikke ble en felles universell trygdeordning før folketrygden av 1967 (Olstad, 2017, s. 64-65). Olstad beskriver også fellesprogrammet i sin bok. Han beskriver en enighet blant alle partiene om at fellesprogrammet skulle innebære et tillitsfullt, og planmessig samarbeid mellom staten og interessene til de private bedriftene (Olstad, 2017, s. 46).

Selv om arbeiderpartiet var i regjering, var det en politisk enighet på tvers av partiene om trygdeordningene. På grunn av at flertallet i den norske befolkningen ønsket å få velferdsordningene vedtatt, var alle partiene enige om dette målet. Dermed måtte det skaffes finansieringen til den felles folketrygden, og dette skjedde under den borgerlige regjeringen i 1967 (Olstad, 2017, s. 65). Kommunene fikk ansvaret for finansieringen av de nye velferdsoppgavene. På grunn av dette gikk kommunene foran staten for å følge opp ulike velferdsordninger i Norge (Olstad, 2017, s. 65).

Autoriserte samfunnsbilder

Den siste litteraturkilden som blir brukt i denne oppgaven er «Autoriserte samfunnsbilder», skrevet av Børhaug og Christophersen. Her blir det argumentert for at man må være kritisk til faglig innhold som blir forklart med ulike representasjoner. Dette fordi disse representasjonene er basert på gruppens felles sosiale bakgrunn. Lærebøkens representasjon av historiske fenomen vil bidra til å skape et samfunnsbilde hos leseren (Børhaug & Christophersen, 2012, s. 19).

Videre beskrives det at en lærebok har tre ulike kjennetegn. Den første er at en lærebok skal belære den som leser boken. Dermed vil læreboken alltid ha et asymmetrisk forhold til leseren, hvor den mindre kunnskapsrike skal få kunnskap fra boken. Det andre kjennetegnet er at lærebøker tilpasser seg modningsnivået til leseren. I tillegg er den ofte skrevet basert på en læringsteori (Børhaug & Christophersen, 2012, s. 21). Det tredje kjennetegnet på en lærebok er konteksten boken leses i. Bøkene blir lest på skolen, og dermed blir boken en autoritet. Det vil ofte være sanksjoner hvis man ikke leser boken, eller ikke aksepterer faktaene som står i boken (Børhaug & Christophersen, 2012, s. 22). Med dette som grunnlag er det altså viktig å analysere hvilke samfunnsbilder de ulike lærebøkene skaper når de presenterer ulike historiske fenomen.

En kvalitativ innholdsanalyse av 3 lærebøker

I denne oppgaven skal det gjennomføres en dokumentanalyse av tre forskjellige lærebøker, hvor alle lærebøkene er skrevet i forskjellige tidsperioder. Denne analysen blir beskrevet i boka «introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode» av Johannesen, Tufte og Christoffersen. Forfatterne definerer denne analysen som en kvalitativ innholdsanalyse hvor forskeren skal samle inn data for å finne viktige sammenhenger, og relevant informasjon om gitt tema (Johannesen, A., et al. 2016, s. 97). Når ulike dokumenter skal vurderes er det nødvendig å ha konkrete strategier. I denne oppgaven skal det derfor velges ut konkrete underdimensjoner som vil bli brukt til selve analysen.

Underdimensjonene som blir brukt er; hva blir brukt som velferdsstatens startpunkt, hvilke reformer blir vedtatt i Norge, i hvilken kontekst er velferdsstatens framvekst framstilt, og under alle disse underdimensjonene vil det også bli tolket hvilke ytringer lærebøkene velger å bruke i sine beskrivelser. Gjennom disse underdimensjonene vil oppgaven besvare hva som er likhetene, og ulikhetene i framstillingen av framveksten av velferdsstaten Norge. Dette vil også gi en vurdering av hvilke samfunnsbilder lærebøkene inviterer til gjennom representasjonene som er brukt i de ulike beskrivelsene.

Kvalitativ innholdsanalyse handler om å analysere ideers tilstedeværelse i tekst, der fortolkning er en stor del av analysen (Bratberg, 2017, s. 67). I denne oppgaven blir framstillingen av velferdsstatens framvekst i de utvalgte lærebøkene også sammenlignet med innholdet i faglitteraturen. Altså, hvilke likheter og ulikheter er det mellom lærebøkene og faglitteraturen? I tillegg blir lærebøkene sammenlignet med hverandre. Hvilke likheter og ulikheter er det i innholdet lærebøkene velger å beskrive? Til slutt blir representasjonene i lærebøkene analysert. Hvilke samfunnsbilder inviterer lærebøkene elevene til å få gjennom representasjonene, og ytringene som blir brukt?

Det er tre egenskaper som vil øke kvaliteten på denne oppgaven, og disse tre egenskapene er; troverdighet, overførbarhet, og bekreftbarhet. Hvordan dette arbeidet innfrir de tre begrepene vil bli besvart i analysedelen av oppgaven.

Dette arbeidet er et punktstudium, det vil si at det bare er 3 ulike lærebøker, og i dette tilfellet er de ulike lærebøkene utgitt på forskjellige tid. I dette arbeidet er det relevant empiri, og faglitteratur til å vurdere likhetene og ulikhetene mellom de utvalgte lærebøkene. Det skal vurderes basert på hvordan de utvalgte lærebøkene framstiller de ulike underdimensjonene

som er nevnt ovenfor. Det vil være mulig å tolke tendensene for de utvalgte lærebøkene, og dermed analysere deres likheter og ulikheter. Med dette som grunnlag vil denne oppgaven være overførbart til andre oppgaver som beskriver lignende fenomen, gitt at de bruker de samme utvalgte lærebøkene (Johannesen, A., et al. 2016, s. 231). På grunn av at dette er et punktstudium vil ikke arbeidet være overførbart, slik at det ikke er mulig å generalisere sammenhenger over tid. Dette fordi at oppgaven bruker bare tre utvalgte lærebøker, og bare en lærebok fra en gitt periode.

Empiri og analyse

I dette kapittelet av oppgaven skal lærebøkene bli analysert basert på underdimensjonene som ble nevnt innledningsvis. Disse underdimensjonene skal bli skildret, og sammenlignet innad de tre ulike lærebøkene. Den første av de tre lærebøkene er «Kosmos 10», samfunnsfag for ungdomstrinnet og ble skrevet av John Harald Nomedal og Ståle Bråthen. Denne læreboka er en av lærebøkene som er i bruk i 10. trinn i dag, og er dermed den siste læreboka som følger den gamle læreplanen LK13. Den andre læreboka som skal bli analysert er «Undervegs samfunnsfag for ungdomstrinnet, Historie 10», og ble skrevet av Harald Skjønberg. Denne læreboka utgitt i 1999, og følger læreplanen fra LK97. Til sist kommer læreboka «Historie 3 inn i atomalderen» som er skrevet av Sveen og Aastad. Denne læreboka ble utgitt i 1989, og deretter brukt i norsk skole.

Velferdsstatens startpunkt

Den første underdimensjonen som skal analyseres er hvordan lærebøkene presenterer velferdsstatens startpunkt. Her startes det med «Historie 3 inn i atomalderen». I denne læreboken er det et eget kapittel dedikert til temaet «velferdsstatens utvikling», men læreboken beskriver ikke et spesifikt startpunkt for velferdsstatens framvekst. Boka starter med å skildre Arbeiderpartiets politiske dominans i Norge i perioden 1935 – 1965 (Sveen & Aastad, 1989, s. 152). I tillegg til dette blir det presentert i læreboken at det ble vedtatt et fellesprogram på tvers av partiene i 1945. Dette fellesprogrammet handlet om at man ønsket å gjenreise Norge raskest mulig, og at borgernes viktigste behov skulle bli dekt. Her blir enigheten om målene på tvers av partiene fremhevet, mens det var uenighet i hvordan man skulle nå disse målene (Sveen & Aastad, 1989, s. 157).

Beskrivelsen av fellesprogrammet i læreboken er tilstrekkelig. De viktigste poengene er at det skapes et program som skal gjenreise den norske stat. I tillegg blir det beskrevet en vilje til å samarbeide på tvers av de ulike politiske partiene (Norges historie, 1945). Begge disse viktige faktorene beskriver læreboken tydelig. Likevel beskriver ikke læreboken konkret at fellesprogrammet er startpunktet for denne perioden, noe som mange argumenterer for at fellesprogrammet er (Norges historie, 1945). Når læreboken ikke har en konkret start på framveksten av velferdsstaten, kan det føre til misforståelser hos elevene. Videre er det en styrke hvordan læreboken får frem samarbeidet på tvers av ulike politiske partier. Dette er en

styrke fordi faglitteraturen beskriver at nøkkelordet for fellesprogrammet er samarbeidet på tvers av gamle politiske skillelinjer (Furre, 2000, s. 124).

En annen forskjell mellom læreboken og faglitteraturen, er at det i læreboken ikke blir forklart at velferdsstatens framvekst startet før fellesprogrammet i 1945. Velferdsstatens startpunkt kan trekkes tilbake til 1885 med arbeiderkommisjonen. Dette var første gang det ble beskrevet et «sikkerhetsnett» for borgerne som ikke kunne forsørge seg selv av ulike årsaker (Helle et al. 2013, s. 258). I tillegg er det ideer fra arbeiderkommisjonen om at Norge ønsket å ferdigstille det store sosialforsikringssystemet etter 1. verdenskrig (Seip, 1994, s. 146). Dette er faktorer som ikke blir skildret i noen av lærebøkene som startpunktet for framveksten av den norske velferdsstaten.

I læreboken «Undervegs samfunnsfag for ungdomstrinnet, Historie 10» er det tilsvarende forskjeller i framstillingen av startpunktet for velferdsstatens framvekst. Her blir det skildret hvilket parti som dominerte i Norge i etterkrigstiden, samtidig som fellesprogrammet får en mer sentral rolle i forklaringen på hva som er startpunktet til velferdsstatens framvekst (Skjøsberg, 1999, s. 88). Læreboken beskriver at arbeiderpartiet får mye av æren for den norske velferdsstaten på grunn av at de hadde makten da velferdsstaten ble utviklet (Skjøsberg, 1999, s. 89). Dermed blir det argumentert for at startpunktet er i perioden etter andre verdenskrig, hvor fellesprogrammet (Norges historie, 1945) er det konkrete startpunktet. Dette er som nevnt ovenfor ikke en fullstendig forståelse av når framveksten av velferdsstaten startet, da disse tankene har utspring fra før andre verdenskrig (Seip, 1994, s. 146).

Den samme forskjellen eksisterer i «Kosmos 10». Her blir altså også fellesprogrammet brukt som startpunktet for velferdsstaten Norge (Nomedal & Bråthen, 2019, s. 195). Beskrivelsen handler om et ønske om å gjenoppbygge landet etter andre verdenskrig. Dette betyr at alle tre lærebøkene bruker fellesprogrammet som et startpunkt, noe som ikke gir et helhetlig bilde på perioden. Likevel er det nødvendig å poengtere at det er argumentasjon for at velferdsstaten er mer direkte tilknyttet etterkrigstiden, enn perioden før andre verdenskrig (Olstad, 2017, s. 64). I tillegg er det slik at dannelsen av fellesprogrammet er en viktig hendelse, som har hatt innvirkning på framveksten av velferdsstaten (Furre, 2000, s. 124). Dermed er det mulig å argumentere for at det er tilstrekkelig å bruke dette som et startpunkt for elevene. Dette vil hjelpe elevene å få en konkret start, selv om tankene bak velferdsstaten hadde eksistert i en periode. Det betyr at selv om det ikke er et helhetlig bilde som forklarer alle sidene ved velferdsstatens framvekst, er forklaringene som er gitt i lærebøkene tilstrekkelig for å gi en forståelse hos elevene.

I tillegg er det slik at innholdet i lærebøker skal være tilpasset til elevens modenhet (Børhaug & Christophersen, 2012, s. 21). Dette betyr at en lærebok ikke kan beskrive den fullstendige historien om alle temaene. Hadde dette blitt gjort ville det ikke vært mulig for en elev å skaffe en god forståelse i faget. Faget ville blitt for komplisert og for stort, slik at det ikke ville vært mulig å ha andre fag i skolen. Derfor blir informasjonen i lærebøkene tilpasset elevene i skolen. Denne representasjonen av fagstoffet vil da være med på å skape et samfunnsbilde hos elevene (Børhaug & Christophersen, 2012, s. 19). Altså er denne representasjonen som blir brukt i lærebøkene en invitasjon for at elevene skal tolke det slik at startpunktet for velferdsstaten Norge var fellesprogrammet av 1945.

Gjennom representasjonene som er brukt i beskrivelsen av velferdsstatens framvekst kan elevene få ulike samfunnsbilder av denne perioden. I alle de tre uvalgte lærebøkene blir det beskrevet et godt samarbeid på tvers av de politiske partiene. Dette kan medføre at elevene får en oppfatning av at det var et godt samarbeid, og harmoni på tvers av partiene. Beskrivelsen av dette samarbeidet er altså med på å skape et slikt samfunnsbilde hos elevene som leser lærebøkene. Selv om dette ikke er en fullstendig forklaring på hvordan framveksten av velferdsstaten foregikk, er det som beskrevet ovenfor mulig å argumentere for at det er en tilstrekkelig beskrivelse av perioden.

Hvilke trygdereformer ble vedtatt i Norge?

I dagens velferdsstat står trygdereformene sterkt som en viktig del av velferdsstaten Norge, dermed er det relevant å analysere hvordan lærebøkene presenterer disse trygdene. Hvilke trygder blir presentert, og hvordan blir de forklart? Her startes det med «Kosmos 10», og i denne læreboken blir veien til loven om folketrygd skildret. I denne læreboka er det et skjema hvor de viktigste velferdsordningene blir presentert (Nomedal & Bråthen, 2019, s. 204). Læreboken beskriver den første velferdsordningen som ble vedtatt i etterkrigstiden, og var barnetrygden som kom i 1946, og deretter blir det beskrevet en rekke andre trygder. Blant annet alderstrygd fra 1957, og arbeidsledighetstrygd i 1959. Til sist kommer folketrygden i 1967 som samlet alle trygde- og pensjonsordninger innenfor en lov (Nomedal & Bråthen, 2019, s. 204). Her klarer læreboka å få frem de meste sentrale reformene i Norge, og når de ble vedtatt. I tillegg kommer den mest sentrale velferdsordningen frem gjennom folketrygden i 1967, som nevnt ovenfor var dette de tredje og siste «løftet» som var med på å danne den norske velferdsstaten (Seip, 1994, s. 161).

De to eldre lærebøkene «Undervegs samfunnsfag for ungdomstrinnet» og «Historie 3 inn i atomalderen» er veldig lik dagens lærebok «Kosmos 10» i presentasjonen av trygdereformene som ble vedtatt i Norge. Likheten er bøkernes presentasjon av ulike reformer som ble vedtatt i Norge. Alle tre lærebøkene har med en tabell hvor mange av de samme reformene blir beskrevet. Likevel er de ikke helt like. Læreboken «Undervegs samfunnsfag for ungdomstrinnet» beskriver et større antall reformer enn de to andre lærebøkene. I tillegg til de trygdene i etterkrigstiden som ble skildret i alle lærebøkene, er også noen av trygdeordningene som ble innført før andre verdenskrig skildret (Skjønberg, 1999, s. 115). Velferdsordningene som ble vedtatt i Norge i etterkrigstiden bruker de eldre velferdsordningene som inspirasjon. Dette handlet om at det i mellomkrigstiden var et ønske om å innføre trygdeordninger som var universelle (Seip, 1994, s. 138), men dette ble ikke vedtatt før etter krigen.

Selv om de resterende lærebøkene ikke beskriver reformene som ble vedtatt før andre verdenskrig, kan man argumentere for at historieforløpet likevel er tilstrekkelig presentert. Som nevnt ovenfor blir det argumentert for at velferdsstaten blir bygd opp i arbeiderpartiets regjeringstid etter krigen (Olstad, 2017, s. 64-65). Dette argumentet består av at velferdsstaten ble bygd opp gjennom de ulike velferdsordningene som ble vedtatt i perioden 1945-1966. I tillegg blir de viktigste trygdereformene vedtatt i perioden etter andre verdenskrig (Olstad, 2017, s. 64-65). Dermed er det tilstrekkelig faglitteratur til å konkludere med at de resterende lærebøkene beskriver de viktigste reformene som ble vedtatt under framveksten av velferdsstaten Norge.

En annen forskjell i faglitteraturen og lærebøkene angående disse trygdereformene, er at de ikke beskriver at alle partiene var enige om å vedta trygdereformene (Olstad, 2017, s. 65). Alle partiene ønsket å vedta de ulike universelle reformene på grunn av at et flertall i den norske befolkningen ønsket det. Den eneste læreboken som kort skildrer en politisk enighet angående denne tematikken er «Kosmos 10». Denne skildringen kommer i beskrivelsen av de ulike kjennetegnene til arbeiderpartiets styre i etterkrigsårene. I «Kosmos 10» blir det beskrevet at de andre politiske partiene var enige med politikken til Arbeiderpartiet (Nomedal & Bråthen, 2019, s. 197). Likevel, er ikke dette direkte tilknyttet de ulike trygdereformene som ble vedtatt i denne perioden. Dermed er ikke enigheten på tvers av ulike politiske parti om å vedta ulike reformer tydelig. Denne representasjonen i lærebøkene kan invitere til at

elevene oppfatter arbeiderpartiet, som var i regjering i denne perioden, som det eneste partiet som ønsket å få vedtatt de ulike trygdereformene.

I alle lærebøkene blir folketrygden av 1967 den avsluttende reformen. Dette er en god måte å avslutte beskrivelsen av ulike trygdeformer på, fordi det er med denne reformen alle de ulike trygdereformene ble samlet som et universelt sikkerhetsnett (Seip, 1994, s. 161). I tillegg var det i 1967 at det ble en finansiering som gjorde det mulig å skape denne felles trygdeordningen for alle borgerne i samfunnet (Olstad, 2017, s. 64-65). Det er sentralt for den sosialdemokratiske velferdsstaten å ha universelle rettigheter, og å ha et høyt nivå på offentlige velferdsordninger (Olstad, 2017, s. 65). Derfor er det en tilstrekkelig avslutning på beskrivelsen av de ulike trygdereformene den reformen som gir universale velferdsordninger for borgerne i Norge.

Hvordan blir framveksten av velferdsstaten kontekstualisert?

Framveksten av velferdsstaten er en lang periode, og som det har blitt beskrevet ovenfor var det flere faktorer som førte til at velferdsstaten ble utbygd. I dette delkapittelet vil konteksten rundt framveksten av velferdsstaten bli analysert. Felles for alle tre lærebøkene er at de forklarer velferdsstatens framvekst gjennom en økonomisk vekst i landet. En overskrift i boka «Historie 3 inn i atomalderen» er «Fra rasjonering til overflod» (Sveen & Aastad, 1989, s. 155). Dette er en enkel forståelse av hvordan velferdsstaten ble utbygd, og kan dermed hjelpe elevene å skape en forståelse om temaet. Som nevnt ovenfor ble det skapt en økonomisk vekst som igjen skulle bli delt på den norske befolkningen (Furre, 2000, s.85-87). Denne sammenhengen er enkel å forstå for de fleste. Dersom staten har mer ressurser, er det mer å fordele på borgerne. Dermed er denne forklaringen både tydelig, og noe som er felles for alle tre lærebøkene. I tillegg er denne forståelsen noe som faglitteraturen presiserer i sin forklaring av perioden.

Læreboken «Kosmos 10» beskriver også denne sammenhengen, og en underoverskrift som viser dette tydelig er «Økonomisk vekst ga velferdsgoder» (Nomedal & Bråthen, 2019, s. 204). I dette kapittelet blir det beskrevet et land som øker sine økonomiske midler og derfor får flere trygdeordninger i landet. I denne delen av boken skildres de viktigste velferdsordningene som ble vedtatt i Norge. I læreboken «Undervegs» beskrives også denne sammenhengen. Landet startet etter andre verdenskrig med rasjonering på grunn av dårlig

tilgang på ressurser. Det blir beskrevet et samfunn med mangel på det meste (Skjøsberg, 1999, s. 110). Her kommer det også frem at landet klarte å skape en økonomisk vekst, som igjen førte til at man kunne vedta flere trygdeordninger til borgerne (Skjøsberg, 1999, s. 112-115). Denne sammenhengen har også blitt forklart ovenfor. Økt produksjon, og bedre økonomi fører til at man kan ha flere trygdereformer i den norske velferdsstaten (Furre, 2000, s. 124-126).

Selv om det kan argumenteres for at det er positivt å bruke denne forståelsen for elevene (Børhaug & Christophersen, 2012, s. 21), burde det poengteres at denne representasjonen ikke forklarer hele bildet. Som tidligere nevnt ble mye av det økonomiske ansvaret tildelt kommunene (Olstad, 2017, s. 65), og dermed fikk kommunene tildelt en hjelpefunksjon for staten (Helle et al. 2013 s. 354). Dette er et mer reelt bilde på hvordan velferdsstatens framvekst foregikk, men lærebøkene ønsker å lage et mer forenklet samfunnsbilde av hvordan velferdsstaten ble bygd. Framveksten av velferdsstaten blir beskrevet slik at elevene kan oppfatte at trygdeordningene ble vedtatt helt naturlig når den økonomiske veksten tillot det.

Som nevnt i referansekapitlet blir lærebøker lest i en situasjon hvor elevene kan oppleve lærebøkene som en autoritet, og vil dermed ha bedre tro på samfunnsbildene som blir brukt i lærebøkene (Børhaug & Christophersen, 2012, s. 22). Da må det vurderes om det er tilstrekkelig at lærebøkene ikke poengterer kommunenes hjelperolle for staten. Elevene får et reelt bilde av reformene som ble vedtatt, og når disse reformene ble vedtatt. Dermed kan det argumenteres for at det er tilstrekkelig informasjon, selv om deler av historien blir utelatt. Likevel er det ikke urimelig å forvente en bisetning hvor lærebøkene forklarer hvilket økonomisk ansvar kommunene ble tildelt.

Som en konsekvens av at lærebøkene ikke forklarer kommunenes rolle blir det ikke beskrevet at det var lokale forskjeller i Norge. I noen kommuner var det flere trygdeforsikringer enn hos andre kommuner (Seip, 1994, s. 146). Denne forskjellen oppstod fordi at kommunene var tildelt en pionerrolle for staten, hvor de innførte trygder innad i kommunene før trygdene ble vedtatt på et nasjonalt nivå (Helle et al. 2013 s. 354). Videre er det flere faktorer ved trygdereformene som ikke blir beskrevet i lærebøkene. Det ble dyrere enn først anslått å gjennomføre trygdeordningene, blant annet fordi at det var flere enn først varslet som trengte de ulike trygdene (Furre, 2000, s. 199). At lærebøkene ikke tar med konflikten som oppstod på grunn av trygdereformene, er nødvendigvis ikke et problem. Lærebøkene beskriver en gradvis økende trygdeordning som gikk i takt med den økonomiske veksten. Dette er et

tilstrekkelig samfunnsbilde av hvorfor trygdereformene ble vedtatt i Norge for en elev i 10. trinn.

Tidligere ble det analysert hva som var startpunktet for velferdsstaten, og hvordan alle tre lærebøkene brukte fellesprogrammet som et startpunkt. Dette medfører også at konteksten bak velferdsstaten blir beskrevet ufullstendig. Når lærebøkene beskriver det på denne måten, vil elevene oppleve at tankene om en velferdsstat oppstod etter krigen. Dette er et ufullstendig bilde av virkeligheten ettersom disse tankene kan trekkes helt tilbake til den store arbeiderkommisjonen i 1885 (Helle et al. 2013 s. 258). Spørsmålet som oppstår da, er om det er nødvendig med en mer fullstendig forklaring av virkeligheten? Argumentet for at det ikke er nødvendig handler om at lærebøkens beskrivelser er tilstrekkelig om framveksten av velferdsstaten. Spesielt siden det er mulig å argumentere for at velferdsstaten er mer direkte knyttet til etterkrigstiden (Olstad, 2017, s. 64). På den andre siden kan det argumenteres med at forenklingen er for stor, og kan dermed medføre at elevene ikke får en tilstrekkelig oversikt om hvordan etableringen av velferdsstaten faktisk foregikk.

En annen faktor som er viktig i analysen er hvilke fagbegrep lærebøkene bruker i sine framstillinger. Her er mange av fagbegrepene som er brukt i framstillingene i lærebøkene like. Likevel er det en relevant forskjell fra «Historie 3, inn i atomalderen» og «Undervegs samfunnsfag for ungdomstrinnet» til «Kosmos 10». «Kosmos 10» læreboken legger ikke vekt på Kingsbay saken i sin framstilling av politikken i Norge i etterkrigstiden. Mens begge de to eldre lærebøkene bruker denne hendelsen i sin beskrivelse på hvorfor Arbeiderpartiet mistet flertallet i regjeringen (Skjønberg, 1999, s. 91-92) (Sveen & Aastad, 1989, s. 153-154).

Videre er det relevant for problemstillingen å analysere hvordan disse lærebøkene beskriver den politiske enigheten i årene etter 1945. Her er det en forskjell i ytringene i de ulike lærebøkene. I den første læreboken «Historie 3 inn i atomalderen» blir det beskrevet at arbeiderpartiet hadde et slags «dynasti», og et «herredømme» i norsk politikk. Dette dynastiet klarte ikke de borgerlige partiene å bryte før 1965 (Sveen & Aastad, 1989, s. 152). I «Undervegs» læreboken blir det også beskrevet hvordan arbeiderpartiet dominerte politikken i Norge i etterkrigstiden. Likevel er det en forskjell i hvilke ytringer som er blitt brukt sammenlignet med den første læreboken. Det blir også beskrevet en enighet fra de borgerlige partiene i «Undervegs» læreboken. Teksten beskriver at arbeiderpartiet har fått mye av æren for velferdsstaten, men at de borgerlige partiene også var tilhengere av velferdsstatens framvekst. I tillegg blir det beskrevet at i andre europeiske land har velferdsstater blitt opprettet med andre politiske parti ved makten (Skjønberg, 1999, s. 89).

Forskjellen i ytringene som blir brukt er tydelig i den siste læreboken, «Kosmos 10». Her blir det skildret hvilke kjennetegn arbeiderpartiet sitt styre hadde på denne tiden. Deretter skrives det «de andre politiske partiene var i stor grad enige i denne politikken» (Nomedal & Bråthen, 2019, s. 197). Dette viser at representasjonen som er brukt er forskjellig mellom lærebøkene. Fra at de borgerlige partiene skulle bryte et «dynasti», til at de andre borgerlige partiene i stor grad var enige i mye av politikken til arbeiderpartiet. Denne enigheten er et riktig bilde på hvordan velferdsstaten ble skapt i Norge (Olstad, 2017, s. 65). Valget av representasjoner i lærebøkene er igjen med på å skape et samfunnsbilde for elevene som leser bøkene. Hvis man var en elev som leste den første læreboken vil man ha et annet samfunnsbilde av perioden enn hvis man leste den siste læreboken. Det blir beskrevet en større grad av enighet i «Kosmos 10», enn spesielt «Historie 3 inn i atomalderen». Forskjellen er altså at det framstilles en større harmoni mellom de politiske partiene i den nyeste læreboken «Kosmos 10», enn hos de to eldre lærebøkene.

En annen forskjell mellom de utvalgte lærebøkene er presisjonen i beskrivelsene av rekkefølgen de ulike hendelsene under velferdsstatens framvekst hadde. Som nevnt har alle lærebøkene skildret mye av det samme innholdet, men hvordan innholdet blir beskrevet er forskjellig. I «Kosmos 10» er det en mer tydelig periodisering enn hos de andre to lærebøkene. Mens de to eldre lærebøkene velger å framstille hendelsene gjennom en mer tematisk struktur, er det en mer kronologisk struktur i «Kosmos 10» (Nomedal & Bråthen, 2019, s. 194- 216). Periodiseringen kan bidra til å strukturere innholdet elevene skal lære om velferdsstatens framvekst.

Som nevnt i metoddelen av oppgaven, er det tre egenskaper som styrker eller svekker et arbeid. Den første egenskapen er troverdighet, og i denne oppgaven styrkes den av spesielt to kvaliteter. Den første styrken er at det er en relevant referanselitteratur om fremveksten av velferdsstaten. Dette viser at oppgaven refererer til relevant teori, og har dermed en mulighet til å beskrive hvordan lærebøkene burde framstille denne historiske perioden. En annen styrke handler om at empirien som er blitt samlet inn er relevant for å besvare problemstillingen. Det vil si at det er mulig å svare på problemstillingen gjennom å analysere den utvalgte empirien. Den neste egenskapen er bekreftbarhet, dette handler om at oppgaven skal være intersubjektiv. Analysen skal være kritisk til egne funn, og hvordan det er kommet frem til disse funnene.

Konklusjon

Gjennom dette arbeidet skulle ulikhetene og likhetene ved framstillingen av de ulike temaene innenfor velferdsstatens framvekst bli analysert. Her ble fokuset rettet mot trygdereformene som ble vedtatt i Norge. I tillegg skulle oppgaven beskrive hvilke samfunnsbilder lærebøkene er med på å skape angående dette. Først og fremst var det mange likheter i framstillingen av velferdsstatens framvekst i disse lærebøkene. Startpunktet var for alle tre lærebøkene etter andre verdenskrig, spesifikt med fellesprogrammet. De utvalgte lærebøkene brukte fellesprogrammet i starten av beskrivelsen sin om framveksten av velferdsstaten. Dette er en representasjon hvor det er foretatt en forenkling av virkeligheten for å gjøre det enklere for elevene som skal lære om temaet. Som igjen inviterer til en forståelse hos elevene av at velferdsstatens framvekst startet i etterkrigstiden.

En annen likhet hos de utvalgte lærebøkene er hvordan de valgte å beskrive når de ulike trygdereformene ble vedtatt i Norge. Her valgte alle lærebøkene å skildre de viktigste reformene gjennom en tabell. Dette er en god måte å gjøre det på, men igjen så er det en forenkling i representasjonene som blir brukt. Lærebøkene får ikke med rollen kommunene hadde i innføringen av disse trygdereformene, eller hvilke forskjeller det var mellom kommunene i starten. Dette tilrettelegger for at elevene skal få et inntrykk av at de ulike trygdereformene ble vedtatt uten større konflikter når økonomien tillot det. Alt i alt framstilles velferdsstatens framvekst innholdsmessig likt i de utvalgte bøkene. Lærebøkene benytter det samme startpunktet, beskriver de samme trygdereformene, og gir uttrykk for at økonomisk vekst måtte til for at framveksten av velferdsstaten Norge skulle være mulig.

På den andre siden er det også flere ulikheter mellom de utvalgte lærebøkene.

Hovedtendensen til disse forskjellene er ytringene som har blitt brukt i de ulike skildringene, og hvilke representasjoner som blir brukt i beskrivelsen av framveksten av velferdsstaten. I tillegg er det en mer tydelig periodisering i «Kosmos 10» enn hos de to andre lærebøkene. Beskrivelsen i «Kosmos 10» er mer kronologisk strukturert, mens i de to andre lærebøkene er det en tematisk struktur.

De to eldre lærebøkene beskriver en større konflikt mellom de ulike politiske partiene, mens den nyere læreboken beskriver en større enighet mellom de ulike politiske partiene. Dermed er den største forskjellen mellom de tre utvalgte lærebøkene hvilket samfunnsbilde bøkene er med på å skape. De to eldre lærebøkene inviterer gjennom sine representasjoner til at elevene

kan få et samfunnsbilde av at det er en politisk uenighet, og de borgerlige partiene må bryte opp Arbeiderpartiets politiske dominans. Mens elevene som leser «Kosmos 10» kan få et samfunnsbilde av at arbeiderpartiet var i regjering, men at det var en stor politisk enighet på tvers av politiske parti angående hvordan den norske velferdsstaten skulle vokse frem etter andre verdenskrig.

Kilder

- Arbeid for alle. De politiske partienes felles program. (1945). Hentet fra <https://www.norgeshistorie.no/kilder/velferdsstat-og-vestvending/K1815-fellesprogrammet.html>
- Bratberg, &. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere* (2. utg. ed., Forskningsmetoder). Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Børhaug & Christophersen (2012); Autoriserte samfunnsbilder. Kritisk tenking i samfunnskunnskap
- Furre, B. (2000). Norsk historie 1914-2000. Industrisamfunnet- frå vokstervisse til framtidstvil. Oslo: Det Norske Samlaget
- Helle, K., Dyrvik, S., Hovland, E. og Grønlie, T. (2013). *Grunnbok i Norges historie. Fra vikingetid til våre dager*. Oslo: Universitetsforlaget
- Johannesen, A., Tufte, P. & Christoffersen, L. (2016). Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Abstrakt forlag.
- Nomedal, J. H. & Bråthen, S. (2008b). *Kosmos 10 samfunnsfag for ungdomstrinnet* (1. utgave / 10. opplag). Fagbokforlaget.
- Olstad, F. (2017). Den lange oppturen. Norsk historie 1945- 2015. Oslo: Dreyers Forlag
- Seip, A. (1994). *Veiene til velferdsstaten. Norsk sosialpolitikk 1920- 75-* Oslo/Gjøvik: Gyldendal Norsk Forlag A/S
- Skjønberg, H (1999). *Historie 10 Undervegs samfunnsfag for ungdomstrinnet* (1 utgave). Gyldendal Norsk Forlag ASA.
- Sveen, A. & Aastad, S (1989). *Historie 3 Inn i atomalderen* (1. utgave). J. W. Cappelens Forlag a.s.

